

ЕТНОГРАФИЈА СРБА У МАЂАРСКОЈ 5. 2006

Етнографија
Срба у Мађарској
1997

ЕТНОГРАФИЈА
СРБА У МАЂАРСКОЈ 2.

1999

ЕТНОГРАФИЈА
СРБА У МАЂАРСКОЈ 3.

2001

ЕТНОГРАФИЈА
СРБА У МАЂАРСКОЈ 4.

2003

Етнографија Срба у Мађарској 5.
Magyarországi szerbek néprajza 5.

Уредник: **Борислав Рус**

Szerkesztő: **Rusz Borisláv**

Будимпешта 2006. Budapest

Садржај Tartalom

Атила Палади-Ковач Paládi-Kovács Attila Paládi-Kovács, Attila	Предговор Előszó Foreword	9
Ерне Еперјеш Eperjessy Ernő Eperjessy, Ernő	Поздрав Köszöntő Greeting	15
Борислав Рус Rusz Boriszláv Rusz, Boriszláv	Етнографија Срба у Мађарској – 30 година Szerb néprajzkutatás Magyarországon – 30 év Ethnography of the Serbs in Hungary – 30 years	21
Душан Дрљача Drljača Dušan Drljača, Dušan	Етнографија Срба у Мађарској 4. 2003 Magyarországi szerbek néprajza 4. 2003 Ethnography of the Serbs in Hungary 4. 2003	27
Ерне Еперјеш Eperjessy Ernő Eperjessy, Ernő	Додола – Подаци уз обичаје дозивања кише Срба и Хрвата у Мађарској Dodola – Adatok a magyarországi szerbek és horvátok esőkérő szokásaihoz Data to the rain calling habits among the Serbians and Croats living in Hungary	31
Мирјана Павловић Pavlović Mirjana Pavlović, Mirjana	Ускршњи обичаји Срба у Батањи A battonyai szerbek húsvéti szokásai Eastern customs of Serbs in Battonya (Batanja)	51
Младена Прелић Prelić Mladena Prelić, Mladena	Идентитет и култура националне мањине и народна традиција: неке дилеме на примеру Срба у Мађарској A nemzeti kisebbségek identitása és kultúrája és a népi hagyományok: néhány dilemma a magyarországi szerbek példáján keresztül Identity and Culture of National Minorities and the Folk Tradition: some dilemma – the example of Serbs in Hungary	63

Марија Илић	Социјални простор у фолклорним анегдотама – наративи Саве Сокића из Медине	77
Илић Марија	Anekdotikus folklór a közösségi térben – Szokity Száva szövegeiben (Medina)	
Илић, Марија	„Social space” in the folklore anecdotes: narratives of Savo Sokić	
Билјана Сикимић	Две мањине: Срби и Роми/Бејашпи у мађарској Барањи	101
Sikimić Biljana	Két kisebbség: szerbek és romák/beások a magyarországi Baranyában	
Sikimić, Biljana	The two minorities: Serbs and Beyash in Hungarian Baranya	
Димитрије Стефановић	Један спис о српској цркви у Коморану крајем XIX века	113
Stefanović Dimitrije	A komáromi szerb templom leírása a XIX. század végéről	
Stefanović, Dimitrije	A description of the Serbian Orthodox temple in Komárom from the end of the 19th century	
Радомир Д. Ракић D. Rakić Radomir D. Rakić, Radomir	Срби и српске породице у Будиму, некад... Szerbek és szerb családok egykoron, Budán... Serbians and their families long ago in Buda...	127
Боривој Рус	Подаци из жетвених обичаја Срба из Деске на крају XIX и почетком XX века	141
Rusz Borivoj	Adatok a deszki szerbek paraszti gazdálkodásához. A búza és kukorica termelése a XIX. század végén, a XX. század elején.	
Rusz, Borivoj	Data to the farming of Serbian peasanants in Deszk. (The production of wheat and corn in the end of the 19th century and the beginning of the 20th century)	
Цвета Вуковић Vukovics Cvéta Vuković, Cveta	Српска вероисповедна школа у Батосеку A bátaszéki szerb felekezeti népiskola a levéltári adatok tükrében The Serbian denominational school in Bátaszék according to data of the archives	149

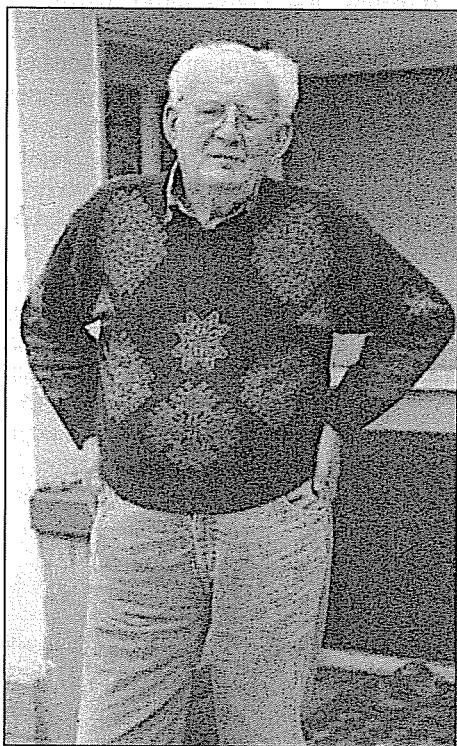
Цвета Вуковић	Шумберачка српска вероисповедна школа у раздобљу дуализма	155
Vukovics Cvéta	A somberki szerb hitfelekezeti / népiskola a dualizmus korszakában	
Vuković, Cveta	The Serbian denominational and rural school of Somberek in the age of Dualism	
Живојин Гавриловић	Неки демографски подаци из манастира Грабовац за прву половину XX века	163
Gavrilović Živojin	A grábóci szerb ortodox kolostor demográfiai adatai a XX. század első felében	
Gavrilović, Živojin	The demographic data of the Serbian orthodox cloister in Grábóc in the first half of the 20th century	
Атила Марфи	Српске земљорадничке задруге у Барањи у доба дуализма	169
Márfi Attila	Szerb Földművelő Szövetkezetek Baranyában a dualizmus idején	
Márfi, Attila	Serbian farming co-operatives in Baranya county in the age of Dualism (1867-1918)	
Ђура Франковић	Животна прича Анђелке Пејић из Мохача	183
Frankovics György	A mohácsi Anđelka Pejić elmondásai életútjáról	
Мандић Мишо	Стари буњевачки обичај – Материце и Оци	191
Mándics Mihály	Két jellegzetes bunyevác népszokás: az „anyák és az apák” napja	
Mandić, Mišo	Two characteristic 'bunyevac' habit: the mother's and the father's day'. ('Materice' and 'Oci')	
Мандић Мишо	Рад запрежним оруђем	205
Mándics Mihály	A földművelő munkák fogatolt eszközei	
Mandić, Mišo	The horse-and ox-pulled tools of farming	
Мандић Мишо	Занати који су изумрли на северу Бачке	217
Mándics Mihály	Kihalt kismesterségek Észak-Bácskában	
Mandić, Mišo	Forgotten professions in Northern Bácska	
	Приказ књиге	
Душан Дрљача	Рецензија: Ранђел Раша Анђелковић, ПУТНИКОВО, 1924-2004	227

Социјални простор у фолклорним анегдотама – наративи Саве Сокића из Медине*

1. О Медини и Мединковцу Сави Сокићу

Медина је село у јужној Мађарској у Толнанској жупанији, које насељавају Мађари, Роми и Срби.¹ Срби у Медини данас представљају малобројну групу; наике, у овом насељу живи тек неколико српских породица.² Саво Сокић (1927–2003) пољопривредник из Медине, потиче из познате мединске породице Сокић. Према његовој причи, у време када је био пред женидбу у Медини је било око 30 српских кућа, 18 момака и 4 девојке. Он се оженио из Липове у Барањи.

Разговор са Савом Сокићем је вођен 8. и 9. XII 2002. у Медини, у његовој кући, а у разговору је учествовала и његова кћерка Савета Сокић. Саво Сокић је био одличан саговорник за теме из земљорадње, виноградарства, усмене историје – и то посебно за догађаје уско повезане са Србима у Медини и околини. Ипак, оно што је Саву Сокића издвојило од осталих саговорника јесте склоност ка хумору: хумор је био његов

Саво Сокић

* Истраживање је финансијски подржала Српска самоуправа у Будимпешти, а у практичној реализацији истраживања помогли су госпођа Катина Рус и господин Борислав Рус. Истраживачки тим чинили су др Биљана Сикимић и Марија Илић (Балканолошки институт САНУ, Београд). Теренски рад је обављен од 6. до 9. децембра, 2002. Сви интервјуи су снимани на аудио-траке и чувају се у архиви Балканолошког института САНУ. Овај рад је израђен у оквиру пројекта „Етничка и социјална стратификација Балкана“ (бр.148011) који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Средиште ове жупаније је град Сексард. Крај је познат по пољопривреди и, посебно, по виноградарству.
² Државни пописи у Мађарској из 1990. и 2001. нису поуздани када је у питању процена бројности Срба у Мађарској и мањинских група уопште. Попис из 1990. није сасвим релевантан јер се није ишло на пописивање целокупног становништва него на процену „карактеристичног узорка“. Према том попису у Мађарској је живело око 3000 Срба, а у Медини 32. Попис из 2001. такође није поуздан јер је појединцу омогућено да означи три етничке групе са којима „осећа повезаност“, уп. Prelić 2004. Према процени локалних српских организација, Срба у Мађарској има око 5000.

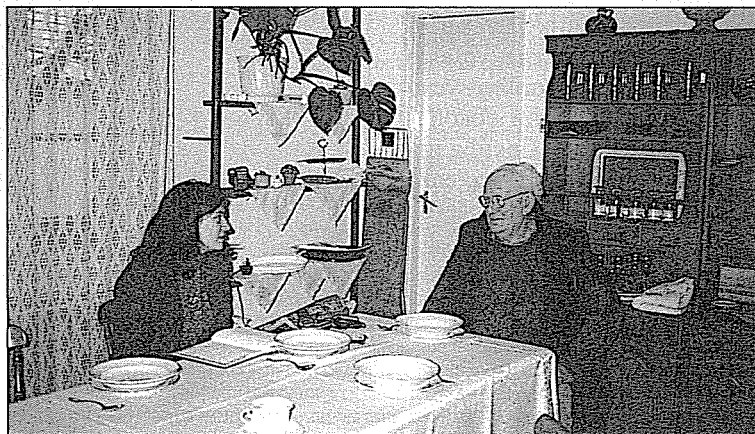
Weltanschauung, сећања је углавном саопштавао у форми анегдота. Будући да су многе саопштене анегдоте биле познате и његовој кћерки и другим мединским Србима, можемо претпоставити да су оне временом постале део традиције породице Сокић и традиције мединских Срба.

2. Метода истраживања и комуникативни контекст

Истраживачки тим Балканолошког института је у Медину дошао са циљем да сними локални говор мединских Срба, при чему је као почетни оквир за истраживање послужио етнолингвистички упитник Ане Плотњикове (Плотњикова 1996). Основна намена овог упитника јесте колекција етно-дијалекатске лексике из балкано-словенског региона и стога је тематски и методолошки ограничен (уп. Сикимић 2004, Илић 2005). Током теренског рада упитник је модификован и проширен и на неетнолингвистичке теме (социјалне, антрополошке и др.). Истовремено, у аудио-записима разговора присутне су и говорне дигресије саговорника, тако да је као коначни резултат добијен тематски разноврстан дискурс истраживача и информатора.

Интервју са Савом Сокићем одвијао се у два наврата током два дана, у његовој породичној кући. У породичној кући Сокића ми смо били прихваћени као специјални гости: за нас је припремљен ручак, а атмосфера током разговора је била породично-интимна.

У почетку интервјуа са Савом Сокићем јасно сам заузела истраживачку позицију карактеристичну за традиционалну етнолингвистику и етнографију, која има концепт „деперсонализованог“ информатора и „хегемоније истраживача“ (Russell et al. 2002). Током интервјуа моја истраживачка позиција је постала флексибилнија и отворенија према саговорнику и према комуникативном контексту интервјуа. Резултат таквог „преокрета“ јесте корпус изузетно занимљивих анегдота из живота мединских Срба, које је испричао Саво Сокић. Тако се од иницијалне позиције, која се условно може означити као „хегемонија истраживача“, стигло до супротне

Интервју са Савом Сокићем

позиције која би се условно могла назвати „хегемонијом нарације информатора“.³

Циљ овог рада јесте да представи овај драгоцен и етнографски и фолклорни материјал и предложи један од начина на који он може интерпретирати. Наиме, поред дискурс анализе (карактеристике дијалога и наратива) и фолклористичке анализе комичних нарација (жанровске одлике), комичне нарације могу послужити као добар извор за реконструкцију сегмената јавног и приватног живота Саве Сокића, и преко тога за стварање слике о некадашњој „свакодневици“ мединских Срба.

Овај прилог стога садржи неколико делова: (3) основне податке о комуникативном контексту, (4) наративне и жанровске карактеристике комичних нарација Саве Сокића, (5) социјални простор или просторе „свакодневице“ у наративима и тематски регистар наратива, (6) фрагменте транскрипта.

3. Од комуникативног неспоразума до успешног интервјуа

Иако је предмет посебног рада „оно што се дешавало у међувремену“ док у интервјуу нисмо стигли до анегдота, потребно је дати неколико напомена о комуникативном контексту.⁴ Комуникативни неспоразум између Саве Сокића и мене као истраживача настаје у тренутку када мој саговорник одступа од пожељне комуникативне реакције и уместо да даје одговоре на моја питања, почиње да збија шале. У почетку интервјуа такве шале сам прихватала као „препреку“ и комуникативни шум који треба савладати. Вербалне поенте Саве Сокића увек су биле засноване на извртању очекиване, комуникативно пожељне реакције. Своје конверзацијске шале најчешће је завршавао смехом, који је тако служио као посебан „контекстуални индикатор“ (Kotthoff 2006) његовог хумористичног регистра.

Склоност ка изневеривању очекиване вербалне реакције деловала је као пародија мојих питања: нпр. играње са полисемијом синтаксичке конструкције „Ићи на ... (неко место/догађај)“ [1], играње са подразумеваним значењем речи *стари* [2]:

[1] Марија: Је се сећате кад сте ви били мали, кад сте ишли на Варицу? Саво: **Ја нисам ишо на така мјеста.** [смех]

[2] Марија: А јел памтите ви неку стару свадбу? Саво: Молим? Марија: Памтите неку стару свадбу? Саво: Не. Савета: Како не памтиш? Саво: Па чију да памтим стару? Савета: Да. Саво: **Дедину не можем памтит.** [смех]

Изневеравање пожељне комуникативне реакције огледа се у и његовим пародијама како непознатих тако и познатих обичаја: тако, на пример, он вербализује вероватну забрану уписивања живих у породичну читуљу за мртве [3]; такође, вербализује обредни табу „саплитања“ невесте када улази у нови дом [4]; исто тако, он се представља као некомпетентан за локални свадбени обред „прстен“, који му мора бити познат [5]:

³ О интервјуу у коме долази до „хегемоније информатора“ уп. Sorescu Marinković 2006.

⁴ Прилог је у припреми под радним насловом „Хумор Саве Сокића: од комуникативног акта до анегдоте – савремена теренска истраживања фолклора“.

[3] Марија: А читуљу јел имате? Савета: Како да не. Марија: И кад се носи читуља на гробље? Савета: На Млади Ускрс. Онда сви одемо за свештеником код великог крста, ми кажемо. И онда свако да своју читуљу попу, свештенику. И онда он то тако из читуље чита имена. Саво: **И моје име морам уписат не? Ако потрефим отегнути папке па заборавит уписат, па ме неће попа никад споменути.** Савета: Марија је мислила да је код неког паметног пацијента дошла. [смех]

[4] Савета: И онда, тамо су ми стерали платно, код улаза. И сад ево, на пример. Стигла ево, ја идем овако, свекрва овако, горгуља оно, јел то је у труби, то платно, и онда ја купим, имала сам кецељу, онда ја купим новце, дукате, ко шта је бацио. Саво: **Стала на шлајер, па си пала на нос.**

[5] Марија: А „прстен“, то ми нико није испричао. Да ли се носио неки колач на „прстен“? Саво: **Не знам. И ја сам тамо био?** Савета: Ђе? На мојим прстену? Саво: Да. Савета: Па ваљда си ту био. [смех]

Поред Саве Сокића у разговору је учествовала и његова кћерка Савета Сокић, тако да се типична комуникативна ситуација одвијала у троуглу између Саве Сокића, Савете Сокић и мене као истраживача. Савета Сокић се поставила као комуникативни посредник између свог оца и мене, трудећи се да тако одговори захтевима интервјуа и задатих комуникативних улога. Већина Савиних шала је стога пропраћена мени упућеним метанаративним коментарима Савете Сокић у којима она покушава да надокнади изостанак „подразумеваног знања“ (Savić–Mitro 1998, 8; Kotthoff 2006, 7), неопходног да би се виц или шала разумели, уп. [10], [12], [16]. Савета Сокић је очигледно била свесна захтева интервјуа, али и приповедачке традиције и казивачких потенцијала свог оца. Стога она користи методе сугерисања и стимулисања нарације, тако што износи фрагменте анегдота који подстичу Савину евокацију:

Савета: А шта је то било кад је некад, ти си ишо ил чика Мишка, ишли сте у војску, као морате ући у војску [12]; Савета: Онда си пао у подрум с леђима, у дубоки подрум. Па те коњ ујео [18].

Ова питања показују да су се те анегдоте препричавале много пута у кругу породице, фамилије и пријатеља и да су постале део породичног (и вероватно мединског) усменог памћења и предаје.⁵

Током интервјуа, а посебно другог дана нашег сусрета, почела сам да прихватам његове шале као специфичне комуникативне сигнале који указују у ком се регистру артикулише дискурс мог саговорника и који ми могу помоћи да отклоним комуникативни неспоразум и остварим успешан интервју. Регистар у коме се артикулисао дискурс Саве Сокића, и који га је „отварао“ за разговор, могао би се одредити као хумористични.

Промена истраживачке позиције најбоље се може видети у начину на који се постављају питања: од питања која следе упитник ([1], [2], [3], [4], [5]), до питања која су крајње персонализована и имају за циљ да подстакну Савину нарацију.

⁵ У породици, како примећује Кузманова (1994, 114) повњавањем и подражавањем, посебно ако постоји талентован казивач, ствара се комуникативна ситуација погодна за развој и преношење фолклора.

Црквена слава на Духове

Марија: А чула сам да сте се ви много, много шалили? [7]; Марија: А чула сам кад сте се напили да сте умели да окренете и капут? [8]; Марија: Па шта сте на пример урадили кад сте били мали? Које враголије сте имали? [15].

Питања типа „чула сам“, „причали су ми“ и поступак сугерисања фрагмената наратива, била су део моје истраживачке стратегије (о истраживачкој стратегији уп. Гофманова 2000; Сикимић 2004). Таква питања су приближила мене као истраживача позицији „инсајдера“ и фамилијарној комуникативној ситуацији која је уобичајена за приповедање оваквих анегдота.

4.1. Комичне наратије: перформатив и фолклорни жанр

У делу (6) представљени су они транскрипти разговора са Савом Сокићем који имају елементе комичне, анегдотске наратије. Транскрипти следе ток разговора, али су нумерисани и сегментирани по мањим наративним целинама које тематизују најчешће један комичан заплет. Сегментација наратива није само механичка већ следи логику усмене наратије. Наиме, мање наративне целине мој саговорник и сам најчешће одваја карактеристичним дискурзивним маркерима. Тако смех, пауза, изрази *Јој Боже* и *Јој*, готово по правилу, сигнализирају крај неке наративне целине. Исто тако, изрази *једаред*, *онда* сигнализирају континуитет наративног тока и почетак нове наративне целине.

Са друге стране, комичне наратије Саве Сокића имају основне жанровске карактеристике фолклорне анегдоте.⁶ Ови наративи су негде између мемората и фабулата, што је иначе карактеристика анегдоте (Самарија 1997, 168; Милошевић–Ђорђевић 2000, 170; Blache 1999). Затим, наратије Саве Сокића следе основну поетичку тежњу и анегдота и шалвих прича ка стварању круга око једне личности (Пешут 1989, 56).⁷ У анегдотским наративима Саво Сокић као главни јунак

⁶ У теренском истраживању Срба из Мађарске (насеље Szigetcsép) већ је примећено да се анегдота очувала до данашњих дана као посебно витална форма (Илић 2005).

⁷ Занимљив случај бележи фолклористикиња Евгенија Мицева. Наиме етнографска истраживања у бугарском градићу Банско показала су како локалне шалвичине провоцирају комичне догађаје и затим на основу тога препричавају анегдоте. Тако се око таквих личности стварају кругови шалвих прича, ане-

има двоструку улогу, особену за комичне нарације (Savić–Mitro 1998, 10): он као јунак исмејава друге и излази као победник у агоналним односима (што је чешћи случај) или може бити исмејан, односно кажњен. Даље, све приче су локализоване у времену и простору, што је једна од најбитнијих жанровских одлика анегдоте (Пешут 1989, 28). Са формалне стране његове приче имају структуру карактеристичну за вицеове, шале, анегдоте и шаљиве приче уопште: увод – регресија (успоравање) – обрт / кулминација / изненадно решење (Savić–Mitro 1998, 11).

4.2. Комичне нарације: језик

У комичним нарацијама дијалектизми се користе као градивни материјал (Savić–Mitro 1998, 13). Саво Сокић користи уобичајене мединске изразе, изреке, псовке, имена, надимке и локалну лексику да би успешно контекстуализовао шалу.⁸ Појаву дијалектизма у нарацији могу сигнализирати истраживачева директна питања:

Саво: Чутке окоmine Мишки метла у цеп. [смех] ... Марија: Шта баца? Саво: Окоmine. Савета: Знате шта је окомиње? Марија: Не. – [12]; Саво: Нек је једе бола? Марија: Нек је једе? Саво: Нек је једе бола. Марија: А шта је бола? – [28].⁹

Такође, информатор својим коментарима може сигнализирати да користи дијалектизам (Сикимић 2004а, 39), нпр. метајезички коментар *ми кажемо* [6], [22], или напоредна употреба синонима [18], или експлицитно питање [31]:

Савета: Зато јер су били свечари. Ми кажемо свечари у селу – [6]; Саво: Ту су прале па су истресале воду у стари, ми кажемо, кабао – [22]; Саво: А он с канџијом, то је гора била, то је шибала, коњска канџија је то била онако, од танке коже – [18];¹⁰ Саво: Па плећке којекакаве. Савета: Знате шта је то плећка? – [31].¹¹

У тежишту нарације Саве Сокића је дијалог који има важну улогу у карактеризацији ликова, у сигнализирању основног тона и става лица које говори према саговорнику, као и друштвених односа, што је такође поетичка константа анегдоте (Blache 1999). Индикативна је употреба локалних израза у управном говору које често сами информатори маркирају као аутентичне у метанаративним коментарима *то се у Медини каже* или *то је врло значајан и медински израз*:

Савета: Каже: „Сад ћемо ићи у прву крчму!“ Реко: „Ићеш ти у море!“ То се у Медини каже: „Ићеш у море!“ – [11]; Савета: „Јој“, каже, „рођена моја“, то је врло

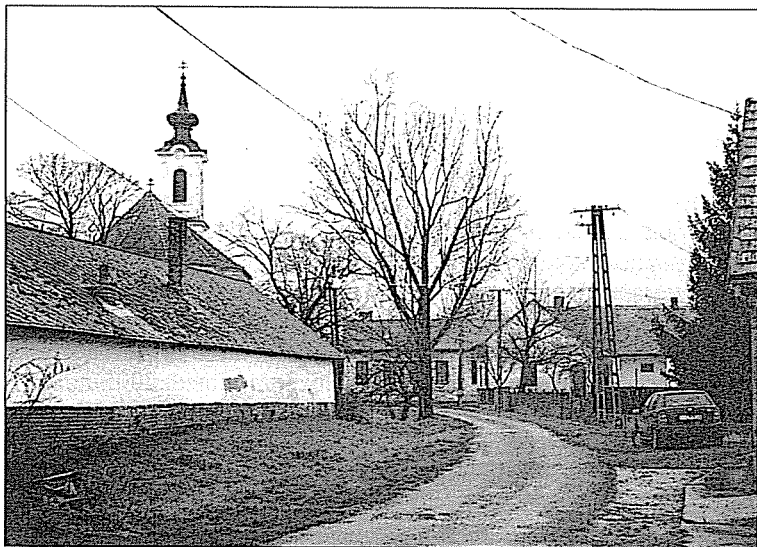
гдота. Неке од таквих прича су се сасвим одвојиле од конкретних имена и наставиле да се преносе као део локалне традиције Банског са анонимним јунацима и у бројним варијантама, уп. Мицева 1990, 347.

⁸ Говор мединских Срба припада источнохерцеговачком ијекавском типу. Степановић (1986) сврстава медински говор и говор барањских Срба у исту групу, због њихове велике сличности. Особеност мединског говора у односу на барањске јесте у рефлексу дугог јата који звучи као један слог (*ие*), нпр. *диете*, *биетиле*, и у томе што је рефлекс јата после *р* увек *е*, нпр. *брег*, уп. Степановић 1986. Међутим, у говору Саве Сокића поред *диете*, *биел*, јављају се и форме *дијете*, *дете*, *прије*, што говори у прилог непостојању чистих дијалекатских типова.

⁹ РМС бележи лексему *окомиња* као регионализам 'оно што остане кад се окурни кукурузни клип' (РМС *с.в. окомиња, окомак*) и лексему *бола* такође као регионализам у значењу 'болест' (РМС *с.в. бола; РСГВ с.в. бола*); лексема *чутка* није забележена у РМС.

¹⁰ *Канџија* је забележена као турцизам у РМС 'дуга, танка узница или ремен причвршћен на држаље којим се гоне животиње, бич' (РМС *с.в. канџија; РСГВ с.в. канџија*).

¹¹ Лексема *плећка* у значењу које би одговарало овом контексту није забележена у РМС.

Село Медина

значајан и само медински израз „рођена моја, морам ти нешто испривовиједати.“ – [30].

Са друге стране, када цитира Мађаре или Роме, Саво Сокић остаје у свом језичком коду, дакле не прелази на мађарски нити на ромски, нити на било који други начин указује на билингвалну комуникацију, уп. [7], [12], [15]:

Саво: А био је из шокачког села ... допо је тамо, стао и тако смирно: „То више да нисам чуо, тај језик!“ А Мишка скочио: „Бога ти маминога твога, мађарски! Тућеш још ти и више пута само нек останемо нас двојица ту!“ – [12].

Оваква употреба управног говора није уобичајена за наративе који описују билингвалну комуникацију. Наиме, Тања Петровић (2005, 196) примећује да Срби у Белој Крајини често прелазе на други, тј. словеначки идиом, када цитирају исказе неке друге особе. Такав налаз потврђују и остали наши транскрипти разговора са Србима у Мађарској. Употреба једног истог језичког кода у наративима Саве Сокића можда се може објаснити утицајем закона жанра анегдоте, тј. Сави Сокићу је најважнија прича и поента, те можда зато не уноси у нарацију елементе који би је могли дестабилизovati и угрозити њено разумевање.

5.1. „Свакодневница“ као појам и тема

Блискост меморату и сфери свакодневног искуства, сврстава анегдоту у изворе посебно погодне за реконструкцију слике свакодневице. Наративи Саве Сокића стога се могу употребити и за анализу начина на који се конструише слика свакодневног живота, социјални односи и простор, слика о себи и другима.¹²

¹²Идеолошки потенцијал вицева, шаљивих прича и анегдота и агоналне односе који се у њима конструишу, оне могу бити погодан материјал за анализу конструисања слике о себи и о другима (Љубоја 2001).

Дефиниције појма „свакодневице“ су пак врло разноврсне, контроверзне и недоследне. „Свакодневица“ је само на први поглед једноставан, обичан појам. У ствари, то је пре свега научни конструкт, а свакодневни живот „слика“ коју треба реконструисати (Spasić 2004, 21). Од средине XX века развиле су се нове историјске и антрополошке дисциплине – историја и антропологија свакодневног живота (Пушкарева 2005, 22; Sulima 2005).

Теме којима се баве историчари и антрополози свакодневице су толико разноврсне да се слободно може рећи како неког тематског ограничења нема. Примећује се сколност ка темама које се везују за породичну и интимну сферу живота, као и за табуисане и маргиналне друштвене појаве и групе.¹³ У анализи слике свакодневице, поред анализе писаних извора приступа се и анализи усмених исказа (метода анкете и интервјуа, уп. Erlich 1971) и методама директног посматрања (посебно у етнологији, уп. Пушкарева 2005, 26; Златановић 2005).

5.2. Фолклорна анегдота као извор за реконструкцију „свакодневице“

Блискост анегдоте, као и шаљиве приче, свакодневно примећује Blache (1999), наводећи да веза која се успоставља између анегдотских наратива и друштвеног живота открива аспекте који су од примарне важности за свакодневни живот одређене социјалне/етничке групе. Штавише, описани живот у анегдотама, у нашем случају у Медини, може се схватити и као „друштвени матрикс“ (енг. *social matrix*) у коме се фолклор учи, користи и преноси (Blache 1999).

Основне замерке за коришћење фолклорне грађе као извора за реконструкцију социјалних реалија односе се на искривљења фактографије која намеће поетика жанра.¹⁴ Поетичка константа анегдоте да јунак или исмева или бива исмејан може „искривити“ слику о мединској свакодневици. На пример, начин на који су у анегдотама конструисани породични или међуетнички односи може бити у функцији грађења супериорног лика комедијаша или духовите поенте. На реконструкцију наратива поред жанровских карактеристика утичу и комуникативни контекст, пол и годиште информатора и др. Тако, (ре)презентација социјалног простора директно зависи од пола информатора, јер је очигледно постојала подела на „мушки“ и „женски“ простор.

5.3. Социјални простор у анегдотама Саве Сокића

Социјални простор свакако спада у домен истраживања историје и антропологије свакодневног живота. Реконструкција социјалног простора на основу комичних нарација Саве Сокића може указати на видове свакодневног живота у Медини, али на однос нашег саговорника (и вероватно групе којој припада) према поменутиим локусима. Период о коме ће бити говора може се сместити између 30-тих и 80-тих година XX века.

У наративима Саве Сокића маркирани су одређени локуси који се могу назвати социјалним простором или просторима свакодневице. Тако можемо говорити о локусима који су везани за одређени узраст – простори детињства, младости или

¹³Spasić (2004, 26–27, 38) наводи покушаје разграничења „свакодневног“ као „убичајеног“ и „рутинизираниг“ за разлику од „необичног“, „изузетног“. Истог мишљења је и Пушкарева 2005. У том смислу може се поставити питање да ли и празници као „необични дани“ улазе у домен истраживања свакодневице. Међутим, како Иванова (2006) показује, и празници могу бити предмет истраживања слике свакодневице.

¹⁴У анализи епских песама као извора за реконструкцију слике породичног, интимног простора, Детелић (2005) је показала како поетички закони жанра утичу на „искривљење“ фактографије.

старости, или интимни и јавни, односно мушки и женски простори. Локуси у којима се дешава већина заплета из анегдота јесу атар села, породична кућа или кафана.

Простори детињства Саве Сокића припадају углавном интимном простору и најчешће су везани за породичну кућу и двориште. Социјални круг у овим анегдотама чини углавном породица, при чему и припадници шире породице учествују у васпитању детета (уп. улогу стрица [15]–[18], [21], [24]). У ретким изузецима у тај простор улазе и особе ван породичног круга, уп. [23]. Важни локуси у наративима о детињству јесу и њиве, поља и оранице, јер су обавезе у обављању лакших пољопривредних послова биле очигледно део дечије свакодневице. На основу наратива [15] може се извући податак да Медина у време Савиног детињства није имала свог доктора и да су деца возена до доктора у оближње село. Поред обавеза и доколице, наративи пружају податке и о постојању дечијег оркестра (уп. [6], [28]) и о обавезној настави веронауке (уп. [20]). Локус *канала* поред реке је такође издвојен као посебан простор доколице Саве Сокића и друге деце из његове околине, уп. [16], [19], [21]. Иако и пољопривредна поља и канал припадају јавном простору села, социјални круг у њима чини углавном родбина и ужи круг пријатеља.

Док се анегдоте везане за детињство, којих је и највише, одвијају у породичном кругу, анегдоте везане за прву младост показују да су медински Срби, посебно младићи, тек у овом добу излазили из затвореног круга села и отпочињали свој друштвени живот, било одласком у војску, било одласком на славе и свадбе у околна српска села, уп. [12], [14]. Наратив [12] илуструје негативан однос Срба према служењу војног рока (*тетка Драга* врача како би се младићи који су позвани у војску брзо вратили). Као превозно средство, посебно у атару села и блиској околини служила су кола са коњима или се ишло пешке, а после Другог светског рата аутомобили, уп. [11], [14], [15]. Наратив [27] описује уобичајен одлазак у набавку до оближњег градића Толне, и то одлазак мајке и малог сина пешке.

Врло важан локус у свим анегдотама је кафана (*биртија*, *бирџуз*, *крчма*). У истраживањима свакодневног руралног и традицијског живота (XIX век и почетак XX века на Балкану) запажена је улога кафане као средишта мушког социјалног живота. Тако, Сантова (2002, 216), на примеру бугарског градића Банско, примећује да су кафане мушка места и да је свака имала свој круг посетилаца који се ретко мењао. Тако је локална кафана из анегдота Саве Сокића истовремено и јавни и интимни простор, јер су је посећивали само мушкарци. Социјални круг Срба унутар кафане је представљен као затворен у односу на друге становнике Медине. Наиме, у наративима о кафани нема података о присуству припадника других мединских етничких група, што не значи да они нису ту кафану посећивали. У наративу [13] експлицира се да је власник био Србин (*Они то скинули и однели код кума Илије, то Србин био бирташ.*), а кафана се очигледно доживљава као „свој“ (мушки и српски) простор. У односу јавно–интимно, кафани је опониран *културни дом*. Као локус у анегдотама, *културни дом* заузима важно место после Другог светског рата. За разлику од кафане, *културни дом* је био простор у коме су се одигравале јавне прославе и Срба и Мађара, а у наративима су управо у том простору представљени интергрупни контакти Срба и Мађара, уп. [13]. У простор *културног дома* улазе и жене. У ритуалу свадбе *културни дом* је на неки начин, након Другог светског рата, заменио породични дом, јер су се испред њега одигравали главни свадбени обреди, нпр. увођење невесте – [10], [11].

Будући да је анегдоте испречао мушкарац, тешко је закључити нешто више о животу жене у Медини. Међутим, јасно је да је живот мединске жене био углавном ограничен кругом породичне куће и атаром села. Тако управо жена – Савета Сокић – говори о *прелу* које се дешавало свако вече у породичној кући Сокића, уп. [31]. Коментар Саве Сокића (*Ко старе жене*) сугерише да је *прело* било претежно женска забава и да је као такво било ниже вредновано у очима мушкараца и у патријархалном систему вредности (Савета: *Олајавале другог*. Саво: *Па плећке којекакаве* – [31]). У истом наративу су на неки начин опонирана два простора: *биртија* као мушко место (ту иде *чика Ђуро*) и *прело* као женско место (ту седи његова жена Вида). Вероватно је да би у анегдотама које би испричала нека жена, неки други локуси били истакнути као простори „свакодневице“.

5.4. Тематски регистар транскрипата

У избору фрагмената транскрипта за овај прилог издвојена је већина наратива Саве Сокића који имају елементе комичне, анегдотске наратије. Тематски регистар је организован тако да следи садржај наратива Саве Сокића. Имајући у виду ограничења која има само један приступ и конструисање свакодневице, овај тематски регистар и приложени транскрипти омогућавају читаоцу да добије директан увид у комуникативне ситуације у којима је дошло до приповедања ових анегдота, и у начине приповедања. Тако ова грађа остаје отворена за различите приступе и тумачења.

Породица

породична кућа [8], [15], [16], [18], [19], [25], [31], родбинске везе [8], [14], [15]–[19], [21], [22], [24]–[26], [33]

Детињство

веронаука [20], кажњавање [17], [18], [19], [20], [24], крађа [24], купање на каналу [16], [19], [21], лечење [15], обреди [28], оркестар [6], [28], плашење [25], [26] послови на селу [16], [17], [18], [24], пушење [20]

Младост

војска [12], посете у Барањи [14]

Послови

виноград [24], [29], бељење одаја [15], бељење рубља [22], брање кукуруза [16], [18], копање [30], орање [17], прање рубља [21], пчеларство [33], сетва [18], [24]

Обичаји

магија [12], мајуш [13], народна медицина [32], 15. март – мађарски светац [24], празник грожђа [13], свадба [10], [11], слава [14], [28]

Друштвени живот

биртија [7], [8], [13], гроф [24], жене [10], [12], [15], [16], [19], [21], [22], [27], [30]–[32], културни дом [11], [13], Мађари [11], [13], [23], набавка у Толни [27], надимци [9], [30], надница [23], [24], новац [20], [24], одлазак доктору [15], одласци у Барању [14], пиће [7], [8], [9], [15], [23], [24], превоз колима са коњима [14], [15], прело [31], Роми [7], [28], свештеници [3], [6], [20], Секешфехервар [31], Сексард [11], Шокци [12], црква [10], [20]

6. Фрагменти транскрипта

Разговори са Савом Сокићем вођени су 8. и 9. XII 2002. у његовој породичној кући и снимљено је око осам сати аудио-материјала, док је сам боравак у кући

Саве Сокића трајао дуже. Учесници разговора су Саво Сокић, његова кћерка Савета Сокић и истраживачи Биљана Сикимић и Марија Илић. Овде је презенто-ван део тих разговора: фрагменти [6]–[13] јесу транскрипти разговора вођених 8. XII 2002. (око 60 мин. аудио-материјала); фрагменти [14]–[33] јесу транскрипти разговора вођених 9. XII 2002. (око 100 мин. аудио-материјала).

Фрагменти који су издвојени из већих целина и који не следе у континуитету један за другим одвајани су знаком (...). Међутим, постоје дужи сегменти континуиране Савине нарације, нпр. [14]–[26]. У том случају, само је бројем поред транскрипта назначено да почиње нова тематска и наративна целина. Транскрипција садржи и податке о смећу саговорника као невербалном комуникативном елементу.

Транскрипти разговора вођених 8. XII 2002. [6]–[13]

[6] **Марија:** Је су деца кад су ишла са инструментица ишла? **Саво:** Деца? Не. **Марија:** Ишла су деца да честитају за Игњатију? **Савета:** Зато јер су били свечари. Ми кажемо свечари у селу. Ал посебно овако да није било свечара, не честита се код нас Игњатија. **Марија:** А ко је вас учио да свирате? **Саво:** Имали смо једног свештеника Душана Убавића. Он је учио да свира, научио нас. Па мене није дуго мори, мене је само тако избирио, каже: „Саво, мораш бити, свирати у бас. Јел не можем другим дати бас, ти имаш најбоље уво“ – „Господине још ни га ујо кер ниједном“ [смех] **Савета:** Ово ћу да склоним ако не смета. **Саво:** Ни му било право кад је чуо шта сам урадио. **Марија:** За бас? **Саво:** Да.

(...)

[7] **Марија:** А чула сам да сте се ви много, много шалили? **Саво:** Научио сам. **Марија:** А шта сте радили? **Саво:** Тако проводио шале којекакве, приче. **Савета:** Овако, шалио се на примјер, пример, са једним Циганином из Медине. Тај јадан Циганин је ту стоји на ћошку, скоро преко пута нас. **Саво:** Ко је то био? **Савета:** Јанев. **Саво:** Јо Јанев! Ха! **Савета:** И била је пуна тиква у њега, и у покојног чика Мишке, и то славно друштво мединско кад се покупило, ишли су, то је после поноћи било, из бирцуза. И тај Циган је, па стално увек био пијан скоро. И онда је теро порадицу, туко и жену и шта ја знам. И дођу татини, а тату је онда читава чета пратила, јел надали су се да ако и тата позове унутра још и ту може једну да се попије. Иду они ту пред тим Циганином. И чује да Циган дере се, галами са дјецом са женом, оће да и убије и тако. [смех] И онда још, да извинете, било је онако балеге, јел ко сеоски друм, по друму. И тата узме једну шипку, не знам ја откуда с којег дрвета откине, које му било при руци и умочи ту шипку у ну балегу. А код Цигана је био прозор, па избили су стакло и ставили су папир, новине, нешто тако. А иначе треба да се зна да се Циганин јако боји, не он што се боју, него сви се боје, само имаду велика уста и оно храбри су кад нема опасности, али чим се нешто мало појави одма се уплаше. И, ти су узо ту од балеге шипку и турио кроз прозор и тамо је горела ова петролејка, и то је тео овако да. **Саво:** Нисам, ја сам тео да Циган увати тај прут. **Савета:** Па и уватио је. **Саво:** Ја сам му истрго из руке. А он гледа. Почо се дерати. Реко: „Само нек дође!“ **Савета:** Као: „Убићу ако је ко! Убићу га! Убићу га! Неће дуго!“ [смех] А они се сакрили. **Саво:** Ја сам стао тако на рогаљ зида, знао сам, ако изађе

напоље, неће он одма скочити на улицу. Него ће провирјети, да куда, ће има неког. Кад је оптурио главу, а ја му шчепарим главу, вако под пазуво, па бјеж вамо до поред друма. Ја сам у чизмама, он је био у папучама некима. Хе! Кад сам стигао је је било највеће блато, а ја му попустим мало врат. Гледа горе на ме, каже: „Е, куда ме носиш?“ – „Никуда!“ Тамо сам га смето у блато, па сам наставио. [смех] Кума Милош, мишљо сам да ће се помамити од смија. [смех]

[8] **Марија:** А чула сам кад сте се напили да сте умели да окренете и капут?
Саво: Томин. Јо сирома Томо сад смо га саран’ли, прекјуче, кад ли. **Марија:** Како сте се то шалили? **Саво:** О Духовима је било. Та кума Илија је био бирташ. И он је дошо, доно је пиво и шта ја знам, пиће. А страшна је велика олуја наишла, вјетар, прашина, а тај чика Томо је био у, уним руву. Каже: „Дјецо, ајмо кући, ја већ не могу даље поднети“ – „Томо, мораш, лежи ту на астал горе.“ И он је лего, сав се упрљо, било је од прашине црно руво, је ли. И сад кад ће ићемо кући, а био је доста напит. Каже он мени: „Како да ја идем кући?“ – „Никако, Томо, ајде да ти испрашим руво, да ти испрашим руво, па ћемо те отпратит ја и Мишка.“ И кад смо се већ спремили, а ја: „Ајде вамо, па се опреми!“ А ја сам, натрашке сам сам га увуко у капут и на леђима сам му закопчо. Није он то приметио. Но сад водили смо га кући. А брат, они су спавали са братом у комарнику, тако над, на гангу су имали комар, кревет. То било тако прикуцато летава и на тим је било поњава, да не иду комарице, па ћемо некако га. Каже Мишка: „А како ће се распремити?“ – „То је већ његова брига“, реко. Но добро, дођемо у авлију, керови су лајали и оду керови. А брат му Милан тури главу: „Хо, бога му таквог га још нисам виђо“. Реко: „Джи ту поњаву! Ајде устај!“ Усто је, кад је диго поњаву усто је, а ја узем Тому гурнем у кревет, сам га још и окрено да Милан може лећи од њега. А други дан, је ли, требало је ранити, Милан је усто, а овај не устаје. Није знао се распремити. [смех] Па му изађе отац: „Одакле ћеш?“ – „Ајде, распреми ме прије! Не можем устат!“ [смех] Еј, Саво је био ту, је ли, ја не знам ко је био ту, знам да је кума Мишка ту био, а други ко је био не знам, тако да а ја нисма осто, мене нису примили за то. Сирома Томо. Јој Боже.

(...)

[9] **Марија:** А ја сам чула, причао ми је Сава, онај други. **Савета:** Он је Дугачки, а он је Шулер, њему се тако ругају. **Марија:** Шулер? **Што?** **Саво:** [смех] **Савета:** Није због вина шилера? **Саво:** Не знам Савета. **Савета:** То никад нам није знао објаснити, ал не знам, не знам, ко ми је причо да има, било је тако таке врсте грождја, да шилер, шилер у Медини. А наш дједа, покојни дједа Алекса, он је волио мало да попије, у ствари воду у животоу није пио. Против жеђи само могло вино да послужи, и он је већ толко ваљда био оно морфус да није више мого рећи да „шилер“ него „шулер“. И онда: „Аааа, шулер!“ Не он него отац његов. И онда тако: „Па који Саво?“ – „Па Дугачки!“ Он је Козић. А ако се каже да Шулер Саво онда је то он [смех], да.

(...)

[10] **Марија:** А какво је било венчање у цркви? **Савета:** У цркви. **Саво:** Поп иде напред, они за њим. А ја гласно: „Води вола око стола!“ У ал зао био Тома! [смех] **Савета:** Оно кад се поји: „Роди сина Емануила.“ **Марија:** А зашто се говорило: „Води вола око стола?“ **Саво:** [смех] Па да не мож, не зна сам ићи. **Савета:** Јел онда су везане већ руке. И онда, не могу се одвоји-

ти и као шта водиш је, не зна сама, па како би знала казати, везане руке. Шта је још било? ... На пример, моји сватови су ту били у културном дому у Медини, и поред културног дома су направили, су били ту Руси, руска војска, један велики шатор. Па било нас ваљда тристо и нешто. Јер не би сви стали у једно место, већ унутра у културни дом. И онда, тамо су ми стерали платно, код улаза. И сад ево, на пример. Стигла ево, ја идем овако, свекрва овако, горгуња оно јел то је у труби, то платно, и онда ја купим, имала сам кецељу, онда ја купим новце, дукате, ко шта је бацио. **Саво:** Стала на шлајер, па си пала на нос. **Савета:** И сад ево дошла сам до улаза, сад је ту крај платна и ту ја не знам, два леба су ми ставили под пазуво и два бокала вина. **Марија:** Да. **Савета:** И онда морала сам из једног бокала пити, ал морала сам држати лебац, огромни лебац, да не испустим, а из другог бокала. Онда сам, кума Живко је тамо стајо, и он баш каже: „Кумице, доста је! Доста је! Куд лочеш толко!“ И одма сам онда вратила бокал, њима тамо. Ко је узо бокал и лебац и онда сам Ранка малога дигла, њега су ми дали у руку. И даривала сам га пешкиром. Мали био Ранко, мали.

(...)

[11] **[Марија:** А где се правила свадба?] **Саво:** Па толко је народа било ту код нас. Па онда било и гужве још. Сирома дедац, на шест-седам степеница се узлазило у културном дому, у просторије. А он сирома, мало је, насисо се. Кад је ишо доље, отисне му се, отклизне му се нога, он падне и лакат пребије. Јаој, онда дај, овај прва помоћ, кола су дошла. Хитна помоћ, однели га у болницу. Каже Алекса: „Ићемо код ђеде.“ – „Можемо, Алекса.“ **Савета:** Није тако било, не, не. **Саво:** Но? **Савета:** Овај дјечко што је радио код хитне помоћи, он је био позвани, био је гост у сватовима. **Саво:** А ко је то био? **Савета:** Густига, Черго Густига. **Саво:** Ја? **Савета:** И два-три лекара, доста овако чувена лекара, ту су код нас и прије долазили, па смо и позвали. Чернокију и шта ја знам кога, Требича. И они су били ту. И каже још овај лекар мами, каже: „Немојмо сад ту на телефону ово-оно, ево, овај Мађар, баш ради тамо код те хитне помоћи, па он нек јави, па ето брзо ће онда.“ Као са протекцијом проћи дједа. Добро. Дједу одвезе хитна помоћ, Алекса каже: „Слушај, па ви се морате ићи сликати у Сексард. Ајде“, каже. Он је још имо она прва ил друга кола, не знам, „жигули“: „Ајде, каже, седајте, идемо!“ И дједа исто у Сексард отишо, је ли, одвезла га хитна помоћ у болницу. И сад добро, нас је одвезо Алекса да се сликамо. Ми смо завршили сликање, Алекса каже: „Слушај, да не долази та хитна помоћ још једаред у Медину, тамо у сватове, ај, каже, неће ти ништа бити, ајмо ми у болницу.“ И ми одемо у боницу, кад на порти, овај портир се окаменио, видио је, јел, млада седи у колима. И Алекса каже: „Сагни главу, спусти се, па да те не виде“. Па не могу ја, нисам ја оно од метера, од два метра, па немам два али увек сам висока, јака била, па не могу више оно, види се и шлајер и све оно, сви они накити, кад смо ми стали пред то оделење, и сад Алекса да уђе да види шта је са дједом, и једна сестра примети да млада је у колима и сви и лекари и сестре и болесници које су знали мрдати, сви на прозори и овако гледају доље да стварно. Иде дједа, завијена му рука, а рузмарин овако на шеширу, каже: „Сад ћемо ићи у прву крчму!“ Реко: „Ићеш ти у море!“ То се у Медини каже: „Ићеш у море!“ **Марија:** Шта то значи? **Савета:** Па ићеш у сиње море. То је још више оригинално. Ићеш у сиње море. Сиње, то мора бит

сињаво нешто. **Саво:** Па велико море. **Марија:** Шта то значи? **Савета:** Море. **Марија:** Па како, шта то значи: „Ићеш у сиње море“? **Савета:** Као „до врага.“ Ићеш до врага. Крчма теби до врага. Као, због тога си прошло тако. Једва смо га могли одговорити: „Дједа, па има тамо сватови“ [смех] Било интересантно.

(...)

[12] **Савета:** А шта је то било кад је некад, ти си ишо ил чика Мишка, ишли сте у војску, као морате ући у војску. **Саво:** Да. **Савета:** И тетка вам је, тетка Драга је рекла, кад стигнете преко ћуприје, шта да радите, да баците. **Саво:** Чутке окоmine Мишки метла у џеп. [смех] Онда неће вас отерат војника. **Савета:** И тако је и било. **Саво:** И кад смо прешли преко другог моста, он, видим ја, баца. **Марија:** Шта баца? **Саво:** Окоmine. **Савета:** Знате шта је окоmine? **Марија:** Не. **Савета:** Кокуруз, клип кокуруза кад се кокуруз скине, измрви, с тог клипа, онда остане сад чутка или окоmine. Окоmine се каже и у Србији. **Марија:** Добро, добро и онда, како је, шта је бацао, кад је бацао? **Саво:** Из џепа је вадио, па је бацо. Јел су кола ишла, с коли су нас носили, а он баца из џепа. Реко: „Шта ти, вала ти мала баба врачала.“ Јел баба му је така, баба-врачара била. **Савета:** Да. Онда је ипак било врачара у Медини. **Марија:** Па било је, било је, сигурно, које су мало врачале. И јел то стварно било после тачно? Нисте остали? **Савета:** Јесте, тата је осто, а чика Мишка се вратио, јел он дебеле наочаре имо. **Саво:** Није виђо уредно. Слабе је очи имо. **Савета:** Да. Онда су рекли у војсци као: „Мош се вратит.“ **Саво:** Па плако ко мало дете. „Бога ти маминог, зашто плачеш?“ – „Ти ћеш остат, а ја морам ићи кући! Шта ш радити сам?“ – „Нећу ја сам бити, не видиш колко ће нас ту бити?“ [смех] И онда дошо тамо нека подофицир, јел пуно нас је ушло регрута, нису били спремни кревети. Тако сламњаче су биле потоварите и тако у рогљу једним је била та сламњача. Кажем ја Мишки: „Знаш шта, ми ћемо се ту наредити на ту сламару, ту ће добро бит нама.“ Ладно врло било. И тамо српски разговарамо. Дође један подофицир, стане. Ал видо сам му очима, по очима сам му видо да му ни право што не диванимо маџарски. А био је из шокачког села, знао је он шта ми диванимо. И онда кад смо оставили упола говор, дошо је тамо, стао и тако смирно: „То више да нисам чуо, тај језик!“ А Мишка скочио: „Бога ти маминога твога, маџарски! Ћућеш још ти и више пута само нек останемо нас двојица ту!“ [смех]

[13] **Саво:** Направили смо ми сила пута аларму код њи уочи Нове године. Кад су приметили да нема од наше вере, само један двојица, онда су тели га тући, Стевана. **Савета:** Жуку? **Саво:** Да. Тели су га тући, а он је изашо, па им каже: „Чекајте, чекајте, тамо су Срби још у биртији, доћу ја с њима па ћемо виђети ко ће бјежат!“ Ал су ишли, била четворо врата на културном дому, колко је врата било ти су на толико врата бјежали. **Савета:** Слушај, сад сам се сјетила, јел то је у Медини обичај фестивал грожђа, а то је маџарски обичај. И ту се прави, они праве круну, огромну круну на пример, у тој хали сали де је бал, увече. И та круна је од самог грожђа. Али најљепши, највећи гроздови. Али ту буде огромно, огромно. И то као лустер служи тамо у тој сали. И шта је било? Чика Алекса, овај грбави? **Саво:** Они су продавали, па ко више даје. **Савета:** Лицитирали. **Саво:** Лицитирали. Алекса он је купио: „Ја ћу купит, ако имаш новаца у тебе!“ – „Имам Алекса!“ –

„Ако пружим руку, онда ми мети коју форинту у џеп.“ [смех] Ал имо тако новаца па је купио. Они то скинули и однели код кума Илије, то Србин био бирташ, па смо тамо објесили ту круну у биртији. Насред биртије вишље-ла. Па су рекли кума Илији: „То немојте дати скинути, то нек ту отрули!“ Каже он: „Свако јутро морам чистит!“ – „Чистићете!“ **Савета:** А то је врло велика срамота била, на Мађаре гледајући, да ево ови Раци, ови дивији Раци су купили, да, да. **Марија:** А како сте ви гледали кад вам донесу Маџари мајско дрво? **Савета:** Мммм, у мене је већ било уливено то да, то је њиве обичај, добро нисам се онако показала, онако, шта ја знам. Пошто су ми биле Маџарице другарице, онда мало сам и поносна била, ко ја Рац-киња, ето и ја сам добила још веће него ти, ил она. Ал онако, нисам се посебно радовала, јер знала сам да то није наше. Да.

Транскрипти разговора вођених 9.XII 2002. [14]–[33]

[14] **Марија:** Како сте обично давали имена марви? Је се сећате неких имена?

Саво: Па шта ја знам. Па била су. Ту је било и маџарски имена и српски и шта ја знам. [смех] **Марија:** Како, на пример? **Саво:** Била је Ружа и, Бог ће је већ знат колко није било имена, па неће ми пасти ниједно на памет. Савета, да ми даш мало кафе, ал немој са шећером. Са слатким оним, ал и то само полак. И Милчика, и то је било. Јој. **Савета:** А коњ вам се звао Пошла. **Саво:** А? **Савета:** Ел се коњ звао Пошла? **Саво:** То је било у Липови, старог ђеда Стапара коњ. Кад смо ишли, били смо на слави, па су се крену-ли кућа. А то је јула не знам које су, је Иваџдан, точкови се осушили нису. Из Липове смо дошли једно десет километари. Тамо нам се разишо један точак. **Савета:** Од коњски кола. **Саво:** Да. Па је сиромачика Мишка отшо да иште коња једног и кола, па да та кола може да Мединковац направи, тај оборуч. Ми смо казали обруч. А та се звала Пошла, а мршава нека стара мрцина је била, па није ћела да трчи. Тај покојни чика Мишка сјео напред у кола, ко Циганин, извуко и тако косу, имо је неки штап: „Пошла!“ Јој, стари кад нас виђо: „Стани, никуда не дам коња више. Ви сте те битанге! Не дам вам коња више!“ Јој. [смех]

[15] **Марија:** А што су вас звали Врагмарко то ми нисте објаснили? **Саво:** Добро сам диете био. Ха. Добро горопадан сам био. **Марија:** Па шта сте, на пример, урадили кад сте били мали? Које враголије сте имали? **Савета:** Попо је петролију. **Саво:** Петролеја сам пио. Покојна баба ми и мама су биелиле комору. А у литри флаше била, наручили су вино то редовно, чисто. То држали у комори. А ја кад сам био мали врло сам вољо вина. Па сам се увуко једаред нису приметиле, увуко сам се у комору, и узо сам ту флашу, извадио сам зачепа, па сам добро повуко. Како је добро, у реду свршио поса, зачепио сам и оставио сам тамо. Тамо сам онда још по дворшћу се мало лелију, заушењиво сам се, нисам се добро осећо. Побјељо сам, па се уплашле баба и мама, да шта ће бити, шта ће бити. А стриц ми возио ђубре. То било прољеће. А лекара нисмо имали у селу. Овај, стигне кући. Каже му баба: „Арсо, ово диете бољесно, носи га лекару!“ Ту било комшинско село седам-осам километери: „Еј бога му његову, каже, још и тај ће ми давати посла. Па шта је радио?“ – „Не знамо!“ И он баца у кола чисте сламе, мене баца на ту сламу: „Ајде!“ Па испитиво је он мене. Ал није миришо ме, да

ме миришо па петролеј би приметио. Па ме одно код лекара, уно ме унутра. Па му каже, то стари лекар био, каже: „Арсо, ниси ти примјетио на тим дјетету ништа?“ – „Нисам!“ – „Па тај се“, каже, „напио петролеја! Из бурета. Па де је он пио?“ – „Не знам“ каже. – „Ниш неће му фалити.“ – „Па, нећете дат.“ – „Ниш нећемо. Имаће пролив, то ће бити, виђећеш.“ Сав сам се уредио нег што смо стигли кући. [смех] Јаој, Боже.

[16] Па тамо Шио тече испод, тамо смо ми становали, ђе сад Алекса има комбајне. У оној сам се кући ја родио. И тај Шио није био, по баштама ишо. И ја с бабом кад сам осто сам код куће, баћа, Алексин отац, он ни, он није био горопадан тако. А ја сам извребо да баба ошла некуд у комшилук, па хајд на воду, па купати се. Но, дошо и стриц кући увече: „Арсо, немој ми га оставити, иде се купати стално у води!“ Вољо сам се купати, брчкаат, пливати сам знао. Но добро и други дан. Ићемо кокуруз парати с коњем. И дви кобиле смо имали тако јаке и старе кобиле, доста мирне: „Доћеш са мном, па ћеш водити коња!“ – „Ја нећу водити коња, стаће ми на ногу!“ – „Онда ћеш сјести му на леђа, па ш га тако ћерати.“ И онда, па ме некако стего, јел правио циркус са мном. Зауставио коња: „Доље!“ Још вала нисам ни стиго на земљу, онда: „Горе!“ – „Е, Бога ти твога!“ И скочио сам ја и с коња и на коња и све. [смех] **Савета:** Да, да га измори мало, да буде мирнији.

[17] **Саво:** А једаред смо ошли орат с чиком. **Савета:** То је дједин рођени брат био, тај Арсо. **Саво:** И стрњак смо орали, а допустио ми чико, волови су стари били, више знали нег ја. Знали кад се треба окренути и дошло подне, да ћемо ручат. Било тамо врби, тамо у лад изватали волове, носили таке кокуруза што се ранло са марвом, са воловима. Ужинали смо, каже чико: „Саво, пази мало на волове, ја би мало одморио, мало би спава.“ Е једва сам чеко да зажмири, да га можем оставити. То било, најмање пет километара од села. И док, док није он заспо, ја сам тамо мрско око голуба, купко сам, бацо сам им јести, а ја да не чује, мој стриц рече, а ја: „Аха“ А ја, компинска њива била кокуруза, а ја у те кокурузе ушо да ме не види, па бјеж доље на пут. Преко дви дужи сам ишо по кокурузима, онда сам накрцан стиго на крај. Гледам – волови тамо стоју, стрица не видим. Онда: „Чико“, ја мислим, „ја ћу саму тебе оставит.“ Кренем ја кући, и дошо сам. Кад сам стиго кући, тако могло бит три сата, врућна је било, бос сам ишо, јелови, багремови, дрва било, било и трња, пун сам се накупио трња у табане: „Шта си ти дошо?“ – „Чико ме посло јер ме болу ноге.“ – „Добро је.“ Дође чико увече кући: „Ђе је тај“, тако ме звао, „ђе је тај објешењак?“ [смех] А ја сам се склањо испред њега, знао сам да ће ту бити нешта. А он узо бич, канџију, што се волови тјерали: „Ош ли ме преварит још, ош ли ме оставит!“ Па преко ногу, све је пуцало свуда. „Нећу, чико, више никад!“ Мислио сам сам у себи: „Нећу ни ић с тобом више!“ [смех] Јаој.

[18] **Савета:** Онда си пао у подрум с леђима, у дубоки подрум. Па те коњ ујео. **Марија:** Е, како је то било? **Савета:** Марија, неће ти бити доста ови касета! **Саво:** Кобиле су биле, па је стриц возио кући кокуруз. А ја сам ћео ранит коња. Држим јој клип, она се низа клип се машем, ту у чело ударим, па ми то провалило кожу. Но, добро је, то је прошло. Онда сам пао, тамо ми смо имали, пред шталом је био подрум, под шталом. А то било дубоко. Тамо сам се сигро, ово оно, дотле сам ишо натрашке, дотле „буф!“ Пао сам у подрум. Онда сам слупо браду. Онда једаред ишо стриц кући из сијања.

Жито су сијали. Ја му отворим капију и да ћу скочити. А сијаћа машина била свезата за колима. Да ћу скочити на машину, а нисам потрефио, па под машину, прешла је машина преко мене. Шклецну онај велики точак кад је прешо преко крста. Он се уплашио, скочио из кола: „Знаш устати?“ – „Знам, чико!“ – „Не фали ти ништа?“ – „Не!“ А он с канџијом, то је гора била, то је шибала, коњска канџија је то била онако, од танке коже. „Ош ли скакат још пред машину?“ – „Нећу више никад“. Не, врага! [смех]

[19] Онда баба, кад је и баћа, Алексин отац, био код куће, ни ме знала уватит, побјега сам од ње. Па велика рпа ђубрета је шталског била, натраг у башти. А ја отпо на то ђубре. Она ни ме нашла. Она се попила, ја сам на другој страни скочио доље, па бјеж: „Ранко, ајде, увати га!“ Уватио би он мене, ал сам се натрчо на њега. Ја сам био горе, он је ипо мени да ће ме уватити, а ја натрчим се на њега, падне у ђубре. Па било тамо испод ђубрета нешто цури. У то је пао. Но, реко: „Добро, нек се ти још ту распремиш, идем се ја купат.“ И опо сам на канал да се купам. [смех] Било је таки. **Марија:** А Ранко био млађи или старији? **Саво:** Старији био. **Марија:** Колко? **Саво:** Дви године. **Марија:** Колко? **Саво:** Дви. **Марија:** И само вас двојица било или још? **Саво:** Није, није било. Онда је стриц одселио у Вуковар, он је имо сина и ћер, ћерка била Марта била је дви године кад су се селили. Јаој. **Марија:** Ијаој шта сте ви све радили. Па на кога сте повукли? На кога личите? **Саво:** Не знам, не знам. Кажу отац ми таки горопадан био, кад је био дијете. После некако мирнији био. **Марија:** А како се отац звао? **Саво:** Алекса. **Савета:** Зато је Алекса Алекса, а ја Савета, пошто је ми баба била Савета. То је по старом неком обичају, ту код нас. **Марија:** Аха, преузимали имена. **Савета:** Да.

[20] **Саво:** Рад Врагмарка ме је госпоја Милојка прекрстила, сам горопадан био. **Савета:** Учитељица. **Марија:** А то се казало „врагмарко“ за неко дете када је. **Саво:** Па мене су тако звали већ после. [смех] А муж јој био свештеник, а озбиљан је био. И зао знао бити, поцрвењо. На веронауку нас учио, мислим средом и петком смо ишли у школу на веронауку. Ко није научио лекцију што је требало да се научи, таки црвен посто ко паприка. А једаред, то смо већ већи били, суботом смо ишли звонити, била, држала се вечерње. Је ли ко је био звоњар, црквењак, ту су редом били момци. Они суботом нису могли доћи, онда смо ми ишли. Па смо са покојним Мишком и Дамјаном, једнако смо стали били. Трбало би пушити, а три филера смо имали. Нисмо имали више новаца. И отпо сам, мене су наговорли, ја сам отпо у дућан да купим, па два комада цигарети су ми дали. То је оне страшно смрдљиве цигаретље. И горе на звонику, ми смо то попушили. Дошо је Убавић, онда већ други свештеник био. Дошо је Убавић, уђе у цркву. Видим ја шњофа он нешта ко лисица: „Е реко, ћеца, ту неће добар крај бити.“ Дођемо доље у цркву, готово је било вечерње, каже он мени: „Саво, имаш бритву?“ Знао сам шта ће бит. Прут смо увек покршили, бацили из школе да нас не могу тући: „Иди донеси три прута.“ Ту није ни један прута, три, сваки ћемо имат прут. И ја сам се радово, ја сам отишо рад прута сјећи, да нећу добит. Ја сам добио. Моро сам пружит длане, па све је пуцало по длану. И Мишка је врло добио, и Мишку ишибо. Ал је плако. А тај Дамјан Марјановић [смех] таки је зао био. Попо није знао шта да ради са њим. Увек је он трго руку, преварио попа. Није дао, није га знао ударит по длану. [смех] Јаој. **Марија:**

- А колко сте имали тад година? **Саво:** Тако, десет–дванест смо. **Марија:** И већ сте. **Саво:** Па да. [смех]
- [21] **Марија:** А шта вам је била највећа радост као деци тада? Шта сте највише волели? **Саво:** Купат се, у воду ићи. **Марија:** Па кад сте већ почињали? Од ког времена сте почињали? **Саво:** Марија, да вам, били су чика Саво, чика Мишка, то рство било, баћа Ранко и ја. Нас четворица. А чико Мишка је био мајстор од дјецe. **Савета:** То је стриц рођени. **Саво:** Стриц рођени. **Савета:** Дједин рођени брат. **Саво:** У Вуковару је умро, сирома. Имали смо так ситне керове, и ми смо гурали плек неки и керови су нас прескакали. Научио је керове. Но, ићемо се купати. И знали су сви тројица већ да пливају, а ја још нисам знао. А видим ја он уже, што се вежу кола кад се сјено вози, то је дугачко, реко: „Шта ће то бит?“ Ови, сви су ушли у воду: „Саво и ти.“ – “Не знам, чико, пливат“. Узе тај конопац, свеже ми под пазуво, па ме гурне у воду. Ишо сам и под воду, и на воду и свакојако, кад већ дуго нисам дошо горе онда је увјек ме извуко мало: „Шта је, можеш?“ – „Можем, чико!“ Сигро сам се са њим. [смех] И научио сам пливат. Да тога није било, ја не би научио пливат. А вода је тамо пурила. **Марија:** А јел било опасно купати се тамо? **Саво:** Па било је. Било је так да је два и по метра воде у тим. **Марија:** Јесу се удавила нека деца? **Саво:** Нису. **Марија:** Никада. А да л су некад жене тамо на води прале, можда, рубље? **Савета:** Јесу, ата. **Саво:** Јесу. Онда су имале те клупе, шта ли. То су изнеле, то што су шћеле прати. Онда сламњаче, исто тако што је грубље било. То насапунале, па онда су са пракљачом тукле, ту сапуницу напоље. **Марија:** А како је изгледала та пракљача? Од чега је била, од ког дрвета? **Саво:** Од дрвета, од дрвета. **Марија:** Од ког, неког посебно или? **Саво:** То је било тврдо багремово дрво. Имало је тако држаницу, тако ко лопатица. И онда ту је била така држаница, што су лупале. **Марија:** Јесу ишле неким посебним данима да перу или? **Саво:** Не знам. Било је то једно лепо, чисто мјесто. Тамо је пуно било жена, кад су прале.
- [22] **Марија:** А јесу белиле нечим посебно рубље? **Саво:** Ја не знам бјелило, шта ли је, чекајте само, шта је то било? **Савета:** Па сода, није? **Саво:** Не, од крумпира су правили нешто. Нека штирка, да тврђе буде. И у то су метле. Ни Савета ни била боља. Ту је била шупа некад. Па су баба и мама ту, прољеће је било, већ ближе је љето било, ту су прале па су истресале воду у стари, ми кажемо, кабао, прљаву воду, па ће однети после. Савета дотле се сиграла ту око њи, дотле, наједаред ишла је натрашке, запела, па је сјела, заглавила се у тај кабао, у ту ладну воду, ал је било дреке. Ноге су горе биле, стегла се у каблу. Онда су једаред, бјело руво, кошуље бјеле и тако, то су метле у неко корито, тамо су метле то бјелило, шта ли било, шта ја знам, штирка, ова накупла у ручице, мала је била дви-три године, пјеска, нашпа је ту прашине, па просула на све руво: „Ето вам сад перите!“; каже. [смех] **Марија:** А што је то урадила? **Саво:** У прашину, на то чисто руво, то је већ готово било. **Марија:** А што је то урадила? **Саво:** Е, па добра је била, зато. [смех] Јој.
- [23] Онда је долазила ту неква, Савета, сјећаш се на Пони Ненику. **Савета:** Не. **Саво:** Увик је пијана била, мрљава. **Савета:** Надничарка. **Саво:** Надничарка, врага. Муж јој је. **Марија:** Како се звала? **Саво:** Молим? **Марија:** Како се она звала? **Саво:** Паника, Пани. Савета јој увек у крилу била. Мрљава,

пијана: „Јој, Савета!“ Јој, та толко љубила ту жену, врло је вољела. [смех]
Марија: А ко је она била, Циганка, Српкиња? **Саво:** Није Циганка, муж јој је био тако, шта ја знам, фарбо је. **Марија:** А јел она била Маџарица? **Саво:** Маџарица, Маџарица. Он што заслужио, она је попила. **Марија:** Она попила? **Саво:** Јој, јој.

[24] А једаред смо били, ишо сам са Дугачким чика Савом, отац му и мој отац ишли сијати зоб, рано. Рано прољеће је било. И послали ме, а чико имо, стриц ми имо друштва. То март петнести био, то је велики светац био некад, у Маџарској. Они су били у винограду код нас. А мени кажу: „Иди, донеси мало вина, нећемо имат вина за ужину.“ А ја узем ту флашу, па сам дошо, па ме наговорили. Код грофа је био неки, Шака се то звао, ко агроном, ту на пустари. Страшно је вољо пити. Па су ме наговорили, а нису имали шта да једу, нису носили јести. Наговорили ме да однесем натраг то вино, да извребам кад ће отићи преко брега да ме не виду. То вино да метнем на кола. А што има ране то да донесем од њи. Добро је. А реко: „Истуће ме!“ – „Неће!“ А овај узме, пет пенгова ми да. То велик новац био. А надница је била онда 50–60 филера на дан, ко је ишо у надницу. Овај ми дао пет пенгова. О, донећу ја још и кола ако треба! И одем, ја сам извребо кад су тако уз брег, низ брег, уз брег, кад су отшли на но други крај њиве. Кад сам ја сигуран већ био да ћу моћи да узем њеву торбу, објесим на раме. Па сам ишо тако, била ограда од јоргована, ту је густо било, преко тог сам прешо, тако да кад сам на оној другој страни, видим, нису ме они видли. Ја им донесем, ал су јели, појели су свашта. „Но, ја идем.“ Каже чико Арса: „Неш ић, јер ће те излупати. Доћеш с нама кући“. А тај што је био тај агроном, тај је са ждрепцом био, тамо на коњу је дошо. „Па како ћу ја ићи кући?“ – „Сјешћеш на ждрепца“. Па сам пред тога, како се звао, неки Павле је био. Бојо сам се од ждрепца, мето ме преда се, па ме доно кући. Добио сам ја кад су дошли увече, али стриц је добио: „Бога ти твог, наговорио си дијете да нам однесе ужину. Ви тамо лумпујете, а ми радимо. Нисмо имали шта јести!“ [смех] Јаој, Боже!

[25] Онда сам био љети чувати пилиће. И увик сам нешто изнашо да морам ово тражити, морам оно тражити, а тог Дугачког, чика Саве отац, каже: „Знаш шта, иди ту у тај подрум. Ја сам ту лани уно пуно таки прUTOва“, чега је могло бит. Нисам ја знао да он оће мене да уплаши. А тамо се требало тако увућ, једва сам стао на руку. И он је дошо на вр тог подрума, од земље био, поче да скаче. То је почело тутњети. А ја се уплашио, па бјеж напоље. Изашо сам напоље и трчо сам преко орања. И паднем вако на ову руку, па ми се искрене, искрене ми се ова рука. Кад сам ошо у подрум, код нас у подруму, може бити креча. Кад се шприцало, ту је требало угасит. Неки мекани креч. Толко ме бољело, нисам знао од муке шта да радим. А ја кљукнем ту руку доље, није се утријо креч око руке. Добро било. Онда сам дотлем вуко руку, дотлем, да је пукло нешто. Онда ми скочила ту рука на мјесто. А он није био миран да дје сам ја сад. То је видо да сам трчо преко орања. Ал то ни видо да сам пао. Он мишо – свршио је поса његов. Ја сам отишо. Мишо валда да сам лега. Јел био, увик смо имали тамо напољу кревет. И он дође једаред, па сам било тако већ два-три сата. А моја рука така, отекла је: „Шта си радио?“ – „Шта сам радио? Неко ме ћео уватит па сам побјего. Пао сам, па ми се искренла рука.“ – „Па да ти видим руку?“ Така је била

отечена, а и онда је била од креча, бољела је. „Изјешће ти креч“, онда ми то опере руку са сапуном и неку кошуљу је тамо нашо. То је мето у ладну воду, па ми со тим замото руку: „Кад се угрије, онда наново мети ладне. Ал не у креч више турат руку!“ – „Нећу“, реко. **Марија:** Јао, колико доживљаја! **Савета:** Да. **Марија:** Па ви сте били најнемирнији дечак у селу? **Саво:** Да. Па може бити, може бити. [смех]

- [26] **Марија:** Јел причала некада мајка приче о томе како неко кажњава немирну децу или? **Саво:** Не знам. **Марија:** Јесу вас плашили нечим кад сте били мали? **Саво:** Нису мене знали ни ш чим уплашити. **Марија:** А вештице? **Саво:** Нису, то нису помињали. Нису мене знали ни ш чим уплашити. **Марија:** Нису причали о вештицама? **Саво:** Тај Ђуро, чика Савин, Дугачког Саве отац, увек је мајмунисо с нама, па нас наговорио, мене и тог чика Мишку, што у Мохачу умро: „Ајте“, каже, „куваћу вам вечеру. Ту ћете спавати са мном“. И био један стари кревет, и чисто, и то било, већ већа старија особа није могла да легне јер би се срушио. И мени тамо направи мјесто: „Ти ћеш ту спават. А Мишка“, каже, „ти ћеш са мном. А ја ил ћу спавати ил нећу. Ту ћу се шећкати да не да вас неко однесе“. И он се одвуче под кревет мој, и поче дизати кревет. О Госпоре Боже, шта је то! А ја скочио с кревета, изашо сам напоље, и он брзо дошо испод кревета: „Шта радиш, Саво?“ – „Неко ме ћео однети! Дизо ми кревет!“ – „Ај“, каже, „сањо си. Ајд само.“ Јаој, Боже. [смех]

(...)

- [27] **Марија:** Да ли сте ви ишли често у Сексард, кад сте били млађи? **Саво:** У Сексард нисмо ишли. То прије Сексарда има, то се зове Толна, сад је и то град. Па није велик, градић, сад је посто град. А ту смо, мама ишла и она пјешке, преко комшинског села смо прешли. Онда било тако мед њивама пут. Ту смо ишли пјешке. Па ме мама зато знала одмамити: „Ајде, купићу ти ципеле, и купићу ти ово, оно.“ Ја сам послушно. Ишо сам. И тамо, ишли смо у дућан, из једног у други. Тамо пуно се свачега могло купит у Толни. То су велики трговци били. А мама овако ћела јефтиније. А ја сам нашао неке лепе ципеле, сам виђо, нако лепи, лепи ђон је био шит. А то су дуплу цјену имале него оно што је мама ћела да купи. Оно што нисам ни вољо, ципеле, те нисам мого обут, реко сам да ме жуљу: „Па које те не жуљу?“ – „Ове ме не жуљу!“ Те купила. [смех] **Марија:** А јесу биле мало скупље? **Саво:** Дупло, ко ове друге. Те с дуго и трајале. Јој, јој. Аа!
- [28] **Марија:** А кажите ми да ли сте ви као мали исто свирали, овај, учили да свирате или не? **Саво:** Ишо сам и ја мало, ал сам и оставио јер сам моро бас носити. Па сам оставио уполак. **Марија:** Па кад сте онда свирали у ту свиралу? **Саво:** Имали су тамбурице и онда оне веће тамбуре, и тај бас. То је велико било, ко та пећ. О светим Игњатију било је једанаест кућа ће су свечари били на светог Игњатију и ту су захтевали да идемо честитат. Па смо ишли. Била је већ поноћ кад смо завршили. Зато су, јел да, тамо напоју, дјеца смо били, нисмо били одрасли, да нас напију. Кад смо свршили, они узели тамбурице ко Циганин, па су ишли: „Дјецо помозте ми носит ово чудо. Ја ћу полупати је!“ Код Алексе ми не дају у животу тај бас. Велико је то било. А тешко је било у то свирати. Тврда жица биле: „Не, ја, то је твој алат. Донеси га у школу!“ Тамо ће је, у клуб нам, тамо била школа некад. Реко: „Ако нећете помоћи, ја ћу је кљукнит вамо под ову ћуприју. Нек је

једе бола!“ **Марија:** Нек је једе? **Саво:** Нек је једе бола. **Марија:** А шта је бола? **Саво:** Па шта, то с тако нашли: „Бола те појела.“ А ја узо тај бас и турио под ћуприју: „Здраво дјецо!“ И дошо сам кући. А ни они нису одње-ли. Други дан су однели је. **Марија:** Па јесте и ви тада били дете? **Саво:** Молим? **Марија:** И ви сте тада били дете? **Саво:** Па да. [смех]

(...)

[29] **Саво:** Да, на Крстовдан се ишло у куће. Ево наше гошће! Ајте, ајте! **Савета:** Ајте, е сад сам ћела. **Биљана:** Кад делите одликовања? **Савета:** Молим? **Биљана:** Кад делите одликовања? **Савета:** Ево сад. Ево знате шта, сад ћемо ми ручак. **Биљана:** Саво је умро? Да, није, још је жив. [смех]

(...)

[30] **Савета:** Поподне, још септембра, октомбра, и тамо затекнем ја тетка Мар-ту: „Добар дан.“ – „Добар дан.“ – „Се ради?“ – „Па ево мало траву да про-чепрам. Оно да извадим, прочепрам, то са прстима.“ – „Јој“, каже, „рође-на моја“, то је врло значајан и само медицински израз „рођена моја, морам ти нешто испривовиједати.“ – „Реците, тета Марта.“ – „Јој, знаш кад си се родила, а онај Врагмарко, твој тата, знаш шта је реко, одма првог момента кад те погледо: ’Ој, бога јој материног, ова иста као Жука!’“ А Жука, то је један наш Србин. Надимак је имо Жука, неки чика Стеван. Он је стално био пијан, па све нешто: „Охохо!“, расположен. „Ој, Бога ти материног, па ова је ко Жука!“ [смех] Јел добра чорба ил није? **Саво:** Мало мокра. **Биљана:** Кнедле су невероватне. **Марија:** Мало мокра? [смех]

(...)

[31] **Савета:** Ту је свако веће било прело код нас. **Биљана:** А шта се на том прелу причало? О чему се разговарало? **Саво:** Ко старе жене. **Савета:** Олаја-вале другог. **Саво:** Па плећке којекакаве. **Савета:** Знате шта је то плећка? **Саво:** Ја сам ту имо кревет. Онда још ово није било ту. И Савета туна учла чуда правити увече. Она ће лећи, она ће лећи, Па скакала по јастуцима, по дуњи и пјевала је. А те бабе Виде муж, то је страшно вољо пити вина. **Са-вета:** Чика Ђуро. **Саво:** Око девет сати ево њега, кад су из биртије већ, за-творили биртију. Он је накупово пуне цепове чоколаде, таке ситне, ал још није ни затворио врата, онда већ вико: „Дај чашу вина!“ Србин је био, није знао српски. У Секешфехервару и данас Срби не дивану српски, али појати што знаду у цркви. Ал имаду лепу цркву. Не знам је ли то најстарија црква у Маџарској. **Савета:** Ковинска. **Саво:** Не манастир, него црква.

(...)

[32] **Саво:** Бољеле ме ноге увик, Нису тако ко саде. И наговориле су она и по-којна жена да донесем, у винограду имамо један јендек. Ту пури, кад је велика киша било, пури вода, ал да буде таки коприва. А ја једаред, биле су младе, узо косу, па на коси доно снопом коприва кући. Оне метле у каду, а то требало било са врелом водом прије наквасити у те. Па мало су усуде воде, па да ја ту легнем. Кад сам ја лего у коприве, чујете, ја сам мишљо да ће и небо и звезде, свашта пасти на ме: „Ајте, јел одма ћу умрети“ [смех]

[33] **Марија:** А јесте лечили медом неке болести, пошто сте имали доста меда? Са медом нешто, је се правило, мелем неки или? **Саво:** Нисмо имали ми меда. Баћа, брат је имо чела. Тамо сам ја извуко дебљи крај. [смех] Кад смо ишли тако, маја су се ројиле челе, и са матицом које су отшле, те су на јед-ном мјесту се скупиле. Кад је матица стала на дрво, онда све челе су тамо

дошле. Једаред смо ишли ту из горњег поља, кукурузно копање је било. И више главе нам рој чела прозују и на комшинско дрво. То био суви дуд. Сува дудова грана. И баћо Ранко истрчи. Ту било, није далеко од куће: „Јој“, каже, „ајде помози ми уватит челе!“ Имо је таку кошницу, што сам мору држати тамо под челама, и у то су пале. А ја сам мето један бјели чаршап на се, јел сам знао да ће ту нешто бит, олује. И он није то потрефио да сав рој наједареда згурне, него помало су падале. Кад су те почеле летати мени око главе, бацио сам и ту кошницу. То од сламе било направито: „Куд ћеш?“ – „Идем кући, нећу ту да умрем! Ти купи твоје челе како оћеш.“ [смех]

Надгробни споменици од дрвета на српском гробљу

ЛИТЕРАТУРА

- BLACHE – M. Blache
 1999 „The anecdote as a symbolic expression of the social and cultural milieu of journalists”, *Folklore*, 1999, 110, 1/2.
- ГОФФМАНОВА – Я. Гоффманова
 2000 „'Подказывание', 'поддакивание' и другие виды стратегии преодоления коммуникативных барьеров”, *Язык как средство трансляции культуры*, Москва, 2000, 132–153.
- ДЕТЕЛИЋ – М. Детелић
 2005 „Кућа, село и град у усменој епици”, *Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба*, ур. Александар Фотић, Београд, 2005, 115–141.
- ERLICH – V. St. Erlich
 1971 *Jugoslavenska porodica u transformaciji*, Zagreb, 1971.
- ЗЛАТАНОВИЋ – С. Златановић
 2005 „Свакодневица у енклави”, *Гласник Етнографског института САНУ*, ЛП, Београд, 2005, 83–92.
- ИЛИЋ – М. Илић
 2005 „Фолклорни текст у процесу заборављања”, *Гласник Етнографског института САНУ*, ЛП, Београд, 2005, 321–335.
- ИВАНОВА – Р. Иванова
 2006 „Фактори на промяната във всекидневната култура на българите днес”, *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду у Србији и Бугарској : Балканска трансформација и европска интеграција*, Зборник Етнографског института САНУ, 22, Београд, 2006, 15–27.
- КОТТНОФ – Н. Kottthoff
 2006 „Gender and humor: The state of the art”, *Journal of Pragmatics*, 38/1, 2006, 4–25.
- КУЗМАНОВА – В. Кузманова
 1994 „Наблюдения върх процеса на разказването и разказвача (По материали от ц. Свирачи, Ивайловградско)”, *Български фолклор*, 5, „Разкази и разказвачи”, София, 1994, 111–120.
- ЉУБОЈА – Г. Љубоја
 2001 *Етнички хумор XX века*, Београд, 2001.
- МИЛОШЕВИЋ – ЂОРЂЕВИЋ – Н. Милошевић – Ђорђевић
 2000 *Од бајке до изреке: обликовање и облици усмене прозе*, Београд, 2000.
- МИЦЕВА – Евгенија Мицева
 1990 „Анегдота и виц у једном малом бугарском граду”, *Rad Saveza udruženja folklorista, XXXVII, Plitvička jezera* (1990), Zagreb, 1990, 345–348.
- ПЕТРОВИЋ – Т. Петровић
 2005 „Идеолошке функције управног говора у процесу замене језика. Пример Срба у Белој Крајини”, *Јужнословенски филолог*, LXI, Београд, 2005, 191–211.
- ПЕШУТ – П. С. Пешут
 1989 *Ратничко-патријархална анегдота*, Београд, 1989
- ПЛОТНИКОВА – А. А. Плотникова
 1996 *Материали для этнолингвистического изучения балканославянского ареала*, Российская академия наук, Институт славяноведения и балканистики, Москва 1996.
- PRELIĆ – M. Prelić
 2004 *Etnički identitet: Srbi u Budimpešti i okolini*, doktorska disertacija u rukopisu, Београд, 2004.
- ПУШКАРЕВА – Н. Ј. Пушкарева
 2005 „История повседневности” и етнографическое исследование быта: расхождения и пересечения, *Гласник етнографског института САНУ*, ЛП, Београд, 2005, 21–34.
- РМС
 1967–1976– *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Матица Српска, Нови Сад, 1967–1976.
- РСГВ
 2000–2005 – *Речник српских говора Војводине*, 1–5 (А–Њ), Нови Сад, 2000–2005.
- RUSSELL ET AL. – C. Russell, D. Touchard, M. Porter
 2002 „What's Rapport Got To Do With It? The Practical Accomplishment of Fieldwork Realitions Between Young Female Researchers and Socially Marginalized Older Men”, *The Qualitative Report*, vol. 7, num. 1, 2002, www.nova.edu/sss/QR/QR7-1/russell.html
- SAVIĆ–MITRO – S. Savić, V. Mitro,
 1998 *Diskurs viceva*, Serija: Razgovorni srpski jezik, knjiga 2, Novi Sad, 1998.

- САНТОВА – М. Сантова
 2002 „Банскалия без песок се не бави”. Бележки към въпроса за манталитета на банскалията, *Фолклор, традиции, култура, Сборник в чест на Стефана Стойкова*, София, 2002, 210–220.
- СИКИМИЋ – Б. Сикимић
 2004 „Актуелна теренска истраживања дијаспоре: Срби у Мађарској”, *Теме*, 2, Ниш, 2004, 847–858.
- СИКИМИЋ – Б. Сикимић
 2004а „Тај тешко да гу има по књиге”, *Избегличко Косово*, Лицеум, 8, Крагујевац, 2004, 31–69.
- SORESCU MARINKOVIĆ – А. Sorescu Marinković
 2006 Torac via Clec: Când biografia bate etnografia, *Caiete de teren. Torac – metodologia cercetării de teren*, Novi Sad, 111–172.
- SPASIĆ – I. Spasić
 2004 *Sociologija svakodnevnog života*, Beograd, 2004.
- СТЕПАНОВИЋ – П. Степановић
 1986 *Говори Срба и Хрвата у Мађарској: итокавско наречје*, Београд / Нови Сад, 1986.
- SULIMA – R. Sulima
 2005 *Antropologija svakodnevica*, Beograd 2005.

Rezümé

Плић, Марија

Anekdotikus folklór a közösségi térben – Szokity Száva szövegeiben (Medina)

A szerző a belgrádi Balkonológiai Intézet tudományos munkatársa. Ez irányú kutatásait a Budapest Fővárosi Szerb Önkormányzat támogatásával végezte a Tolna megyei Medinán. A vizsgálódás alanya *Szokity Száva* (1927-2003) szerb földműves, aki a községében jókedvű humoráról volt nevezetes. Sajat anekdotái a családi kereten túl a falu közösségében is ismertek. A 2001-ben folytatott kutatásnak 3 célja volt: folklór gyűjtés, nyelvjárási vizsgálat és *Szokity Sz.* anekdotikus világának megismerése.

A tanulmány megállapítja, hogy Sz. Sz. ironiájának elsődleges tárgya saját maga, aztán a környező világ a múltja és jelene. Tréfálkozásai nem csupán esetlegesek, élethelyzetekhez adott tréfálkozások, hanem egész világszemléletének (Weltanschauung) lényege az ironia, a humor. *Szokity Sz.* életének nehéz, drámai fordulatait is anekdotikus formába öltözteti, a kutatóval folytatott dialógusait szintén a természetes humor hatja át.

A kutató az interjúk során, majd annak elemzésekor a tudományos pszichológia korszerű módszereire támaszkodik.

Eperjessy Ernő

SUMMARY

Плић, Марија

“Social space” in the folklore anecdotes: narratives of Savo Sokić

The paper is based on ethnolinguistic survey of Medina Serbs, carried out in 2002 by the research team of the Institute for Balkan Studies (Belgrade). The interviews with a Medina Serb Savo Sokić and his daughter Saveta were selected among others for the purpose of the analysis as they displayed some features which were considered to be uncommon for the usual researcher/informant relationship. In particular, Savo Sokić took over the leading role during the interview by neglecting the common ethnolinguistic questionnaire and imposing his own chiefly humoristic “story”. The narratives of Savo Sokić can be regarded as world plays, comical narratives and folklore anecdotes. The analysis is focused on how the comical narratives, especially anecdotes, can serve as a source for a study on everyday life. Thus, the paper comprises several parts: brief analysis of the communicative context and basic genre and linguistic features of the narrated anecdotes, the loci in the narratives denoting social space in the time of Savo Sokić childhood and youth and transcripts from the analyzed interviews.